

Kompetencije nastavnika i učenika u postizanju optimalnoga obrazovanja

Competences of teachers and students in posting optimal education

Zoran Hercigonja

Druga gimnazija Varaždin, Hallerova aleja 6A, 42000 Varaždin

e-mail: zoran.hercigonja@gmail.com

Sažetak: *Globalne promjene u društvu, dovode do promjena paradigme školstva. Kako društvo sve više pretendira koncept cjeloživotnog učenja, potrebno je jasno definirati ključne kompetencije nastavnika i učenika u toj paradigmi. Novi zadatci usmjereni cjeloživotnom obrazovanju učenika, zahtijevaju nove kompetencije učitelja u njihovom profesionalizmu. Kako bi se postiglo uspješno obrazovanje koje prati novu paradigmu, moderna škola radi pomak s transfera znanja na razvoj kompetencija kao cilja obrazovanja. U središtu interesa je usmjerenost na učenička postignuća, odnosno kompetencije koje je potrebno steći nakon određenih godina obrazovanja kao temelj za daljnje obrazovanje i proširivanje znanja. U radu će biti obrađeno osam ključnih kompetencija koje bi učenici trebali steći na svome putu obrazovanja.*

Ključne riječi: *kompetencije, škola, učitelji, učenici, učenje, obrazovanje, cjeloživotno učenje, nastavnik profesionalac*

Abstract: *Global changes in society lead to a change in the paradigm of education. As society increasingly pretends the concept of lifelong learning, it is necessary to clearly define key competences of teachers and students in this paradigm. New tasks focused on lifelong learning of students require new competencies of teachers in their professionalism. In order to achieve a successful education that follows a new paradigm, modern school moves from the transfer of knowledge to the development of competences as the goal of education. The focus of interest is the focus on student achievement, ie the competencies that need to be acquired after certain years of education as the basis for further education and expanded*

knowledge. The paper will cover eight key competencies that students should acquire on their path of education.

Keywords: *competences, schools, teachers, students, learning, education, lifelong learning, teacher professional*

1. Uvod

„Kompetencija za posao je skup ponašanja, znanja, procesa mišljenja i/ili stavova za koje je vjerojatno da se reflektiraju u obavljanju posla koje doseže definirane elementarne, bazične i visoke razine standarda.“ (Warr i Conner, 1992: 91-95).

„Kompetencija je skup ponašanja koje osoba mora izvesti da bi zadatke i funkcije posla obavila kompetentno.“ (Woodruffe, 1992: 17).

„Individualne kompetencije su mjerljive radne navike i osobne vještine koje se koriste za postizanje radnih ciljeva.“ (Green, 1999: 25).

Sve ove definicije, mogu se objediniti definicijom autora Razdevšek-Pučko. Prema autoru kompetencija podrazumijeva „sposobnost učinkovitoga djelovanja u brojnim situacijama, a koje se temelji na stečenom znanju, iako nije ograničeno tim znanjem“ (Razdevšek-Pučko, 2005.: 75). Takvo poimanje pojma kompetentnosti je primjereno za opisivanje zahtjeva koje pred učitelje postavlja suvremena škola, koja zasigurno predstavlja kompleksne, nepredvidive različite situacije. Također škola zahtijeva i neprestan profesionalni razvoj jer znanja koja se steknu tijekom studija, nikada nisu dovoljna. „Učitelj je, prije svega, ličnost koja posjeduje osobne i pedagoške osobine. One na specifičan način određuju rad, djelovanje i odnos prema učenicima i suradnicima. O njima ovisi i učinkovitost obrazovanja“ (Strugar, 1993.:7).

Strugar (1993.) spominje više definicija pojma učitelj. Naznačuje da je učitelj čovjek koji ima stručnu spremu da može obučavati, odnosno uzgajati. Ističe da pojam učitelj označava, u najširem smislu riječi, sve koji podučavaju unutar i izvan škole, profesionalno ili neprofesionalno, javno ili privatno. Navodi da učitelj obavlja vrlo važan i odgovoran zadatak u društvu. Učitelj u prvom redu odgaja i uči mladi naraštaj i sprema ga za vrijedan i koristan život.

Učenik, s druge strane, je subjekt nastavnog procesa, sudionik je didaktičko – komunikacijskih stvaralačkih aktivnosti koje su usmjerene na njegovo odgajanje, obrazovanje, integriranje u društvenu zajednicu i izgrađivanje samostalne, slobodne i kritičke osobnosti.

Ne postoji područje ljudskoga rada u kojemu ne bi trebalo imati baš nikakve kompetencije. Upravo suprotno, što je ljudski rad složeniji, zahtjevniji i odgovorniji to je potrebno više kompetencija. U radu će se definirati kompetencije koje bi učitelja i učenika činile uspješnim.

2. Kompetencije učitelja za suvremenu školu

Promjene u društvu su uzrok činjenici da učitelji moraju prihvatiti neke nove uloge, a neke prijašnje uloge promijeniti i napustiti. Oni moraju biti spremni i otvoreni za promjene. Prema Razdevšek-Pučko (2005.) učitelj gubi neke tradicionalne uloge (npr. gotovo jedini izvor informacija), te se prilagođava novim okolnostima (mentorska uloga, organizacija situacija u kojima se uči, intenzivnije uključivanje učenika) i prihvaća neke nove uloge (uključivanje novih tehnologija u nastavu). Današnji učitelj bi prije svega trebao biti inicijator promjena, trebao bi poticati na učenje te brinuti za svoj osobni i profesionalni razvoj. „Vizija cjeloživotnoga učenja i neprestanoga profesionalnoga razvoja zahtijeva učitelja/nastavnika koji će znati kritički razmišljati, koji je osposobljen za refleksiju i evaluaciju, koji zna potražiti ili osigurati preduvjete za razvoj svakoga pojedinoga učenika, te koji zna poticati i podržavati učenike u procesu učenja“ (Razdevšek-Pučko, 2005.: 102). U dokumentu Europske komisije (2005.) navedene su tri opće kategorije kompetencija:

Rad s ljudima podrazumijeva da nastavnici trebaju posjedovati znanja o ljudskom rastu i razvoju te pokazati samopouzdanje u radu s drugima. Trebaju biti sposobni raditi s učenicima kao pojedincima i pomagati im da se razvijaju u ravnopravne i aktivne članove društva.

Rad u zajednici i za zajednicu pri čemu nastavnik ima ulogu promicanja mobilnosti i suradnje u Europi, zatim ulogu ohrabrivanja interkulturalnoga¹ poštivanja i razumijevanja. Trebali bi razumjeti čimbenike koji stvaraju socijalnu povezanost i razdvojenost u društvu te biti sposobni za učinkovit rad u zajednici i s nositeljima obrazovanja.

Rad s informacijama, tehnologijom i znanjem podrazumijeva osposobljenost za rad s različitim oblicima znanja i korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije te poticati učenike na pretraživanje informacija kako bi nadogradili postojeće znanje.

Danas ni jedna država, kada postavlja zahtjeve za učitelje, više ne razmišlja samo o klasičnim kompetencijama koje su vezane uz rad s učenicima, učenje i poučavanje. Razdevšek-Pučko (2005.) navodi, uz klasične zahtjeve, pet područja novih kompetencija:

¹ Interkulturalizam – označava dinamične i interaktivne veze i odnose među kulturama.

Poučavanje uz upotrebu suvremene informacijske tehnologije (ICT)

Strugar (1993.) govori da inovacije, poput ICT tehnologije, predstavljaju promjene, te da bi učitelj trebao obraditi pozornost na te promjene, upoznati ih i razumjeti radi povezivanja sa svojim potrebama, znanjima i sposobnostima. „Proces promjena uvjetovan je prihvaćanjem nekog novog stava, nove ideje, drukčijeg rješenja. Poželjno je da učitelj, u tom smislu, iskaže osobine otvorenosti prema njima“ (Strugar, 1993.:29).

Učitelj bi trebao prihvaćati određene nove ideje, postupke, promjene u nastavnoj tehnologiji da bi u konačnici prevladao rutinu ponavljanja istih puteva rada što može nositi pozitivan učinak, u odnosu na učenika, u otklanjanju monotonije, dosade i zamornosti.

„Osim otvorenosti prema promjenama, za nastavni je rad od presudne važnosti primjena upoznatih ideja, stavova, rješenja. Dakle, jedno je prihvatiti, a drugo angažirati se u njihovoj primjeni i vrednovanju, ulaganju napora da inovacija pokaže svoju vrijednost“ (Strugar, 1993.:30). To je vrlo važna kvaliteta za učiteljev rad, jer odstupa od uobičajenog načina rada, te stvara mogućnosti poticanja učenikovih intelektualnih potencijala, što je i pretpostavka uspješnoga obrazovanja.

Primjerice u suvremenoj nastavi biologije, moguće je koristiti široku lepezu raznih mikroskopa povezanih s računalom kako bi na jedan vrlo kvalitetan način bilo moguće prezentirati razne tajne koje mikrobiologija skriva na zaslon računala i detaljno ih proanalizirati nekim računalnim alatom. Tako bi se mogle uključiti u nastavu biologije i druge tehnologije i znanja te metode koje proširuju postojeća znanja i spoznaje, ali i pripremaju učenika za neki oblik tehnološke pismenosti u okviru predmeta biologije.

Inkluzija djece s posebnim potrebama

U rad s učenicima treba povremeno uključivati i učenike s posebnim potrebama, kako bi se širio kontekst društvenih situacija među učenicima. Osvještani da oko njih postoje ljudi drugačiji od njih samih, oni razvijaju osjećaj za druge, socijalnu prihvaćenost različitih, a ne odbijanje te ujedno sudjeluju u samorealizaciji i osposobljavanju sebe za suživot u stvarnom životu. Uključiti u rad grupe učenika s posebnim potrebama osposobljava ostale učenike da se znaju nositi s odgovarajućim problemom te uče brinuti međusobno jedni o drugima i uvažavati potrebe drugačijih. Takva kompetencija će im omogućiti stvaranje tolerancije prema vidno različitim i prihvaćanje njihovih sposobnosti.

Rad u skupini s različitom djecom, pa i multikulturalno mješovitim skupinama

Rad u skupini s različitom djecom prije svega podrazumijeva dobnu, intelektualnu, spolnu emocionalnu različitost, različitost u sposobnostima i kulturi. Usmjerena skupina različite djece prema nekom zadatku, potiče ih na učenje o drugim kulturama i uvažavanju tuđega mišljenja. Rad u skupini podrazumijeva podjelu uloga prema sposobnostima ili nekom dogovorenom kriteriju i također dogovaranje strategije rada. Time učenici dobivaju na razvoju socijalnih vještina u smislu učenja kako se izboriti za sebe i svoju ideju bez štete za drugoga člana skupine. Razvija se i kritičko i stvaralačko razmišljanje. Ova kompetencija je poveziva s kompetencijom **rješavanje konflikata**. Mogućnost razvoja socijalnih vještina dovodi i do iznalaženja načina za kreativno rješavanje sukoba. Učenici postaju svijesni svojih granica i granica drugih članova skupine. Mirno i nenasilno rješavanje sukoba omogućava skupini da nauči nositi se sa stresnim situacijama, ali i uvažavanjem mišljenja drugih članova skupine. Kod rješavanja sukoba, učenici mogu prepoznati ili predlagati rješenja proizišla iz njihovih osobnih, a i kulturoloških obilježja.

Navedene kompetencije su zapravo predmetno neovisne kompetencije, no ponovo te kompetencije zahtijevaju pomak u metodama poučavanja, što bi značilo, više aktivnoga rada učenika, više poticanja kritičkoga i stvaralačkoga mišljenja, rješavanje problema, više vođenja u smjeru upotrebe znanja u novim situacijama, te manje klasičnog poučavanja. Važno je napomenuti da stjecanje kompetencija nije moguće bez aktivne uključenosti samih učenika.

Prema Popić B (s.a.) identificirane su sljedeće kompetencije učitelja:

Osposobljenost za nove načine rada u učionici pri čemu je glavni zadatak učitelja prepoznati i poštivati različitosti drugih kultura. Također to podrazumijeva i osposobljenost za organizaciju optimalnoga i motivirajućega okruženja kako bi proces učenja postao poticajan. Moderna praksa poučavanja dovodi i do poučavanja u suradnji s drugim nastavnicima i stručnim suradnicima koji sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu s istim učenicima.

Osposobljenost za nove radne zadatke izvan učionice, u školi i sa socijalnim partnerima podrazumijeva da bi učitelji trebali sudjelovati u izradi i razvijanju školskog kurikulumu, zatim u organizaciji i evaluaciji odgojno-obrazovnog rada, te bi trebali surađivati s roditeljima i drugim socijalnim partnerima.

Razvijanje sposobnosti učenika za cjeloživotno učenje u društvu znanja podrazumijeva da učitelji trebaju razvijati osposobljenost učenika za cjeloživotno učenje u društvu znanja („učiti ih kako treba učiti“).

Razvijanje vlastite profesionalnosti u smislu odgovornoga usmjeravanja vlastitoga profesionalnoga razvoja u procesu cjeloživotnoga učenja.

Uporaba informacijsko - komunikacijske tehnologije koja podrazumijeva uključenost ICT-a u formalnim situacijama učenja, zatim biti informacijski i informatički pismen, te imati pozitivan stav prema primjeni i upotrebi računala u nastavnom i nenastavnom radu. Vizek Vidović V (2009.) navodi kako prema Tuning² projektu postoji popis kompetencija, ključnih područno-specifičnih kompetencija svojstvenih području obrazovnih znanosti i metodologija vezanih uz obrazovanje učitelja. U radu su izdvojene samo neke kompetencije koje svojim sadržajem najbolje opisuju kompetencije učitelja za suvremenu školu.

Sposobnost uočavanja povezanosti između pojedinih aspekata obrazovnih teorija, obrazovne politike i obrazovne prakse omogućava usmjeravanje prema jednom zajedničkom cilju kojim se postiže kvaliteta obrazovanja i osposobljenosti za daljnji rad učenika. Već samim poučavanjem u području vezanom uz općeljudske vrijednosti, građanstvo i demokraciju te sposobnost promišljanja vlastitoga vrijednosnoga okvira stvaraju se okviri za obrazovanje socijalno osjetljive djece koja su u stanju uvažavati potrebe i obilježja drugih u socijalnoj okolini, ali i kritički promišljati vrijednosne okvire drugih na osnovi vlastitoga vrijednosnoga okvira.

Sposobnost prepoznavanja i reagiranja na individualne potrebe učenika kao i na složenost procesa učenja trebala bi biti jedna od ključnih postavki rada nastavnika. Prepoznavanje i pravodobno reagiranje na individualne potrebe učenika osvještava učenik da je u cijelom procesu poučavanja bitan i da se njegovo mišljenje kao i karakteristike cijene.

3. Profesionalizacija nastavnikova poziva

Prema Sučević, Cvjetičanin, Sakač (2011.) „nastavnik kvalitetne škole neprekidno traga za boljim načinom rada i od učenika traži mišljenje o tome.“ Pred nastavnika se stavljaju novi zadatci te se on pojavljuje u novoj ulozi. Proširuje se nastavnikova sloboda djelovanja, a kompetencije rastu. On sve manje slijedi neke zadane koncepte i iznosi gotova rješenja, a sve više se kritički odnosi prema postojećem i sposoban je kreativno pristupiti rješavanju problema. „Profesionalizacija nastavnikova poziva ne znači ništa drugo nego poboljšanje pristupu njihovog obrazovanja. Redefinirana potreba nastavničke/učiteljske profesije podrazumijeva visok stupanj profesionalizacije.“ (Sučević, Cvjetičanin, Sakač, 2011.).

Uloga učitelja se u današnjem suvremenom društvu stavlja na nove temelje zato što se sve više govori o „društvu znanja“ i „društvu koje uči“. Prema tome nastavnik je taj koji treba

² Projekt usklađivanja obrazovnih strukutra u Europi

prije svega pratiti moderne trendove obrazovanja i svoj profesionalan rad usmjeravati u tim okvirima. Profesionalnost uključuje i široki raspon njegovog poznavanja vlastitoga predmetnoga područja, ali i drugih područja kako bi omogućio učenicima jasnije spoznaje integracijom sadržaja vlastitoga predmeta sa sadržajima drugih predmeta. Nastavnikovo znanje ne smije ostati ograničeno na znanju predmetnoga područja kojeg poučava, nego ga je potrebno postepeno proširivati. Predmetno područje je baza ili temelj rada nastavnika. No njegov obrazovni rad, prelazi i na sferu odgojnoga rada što podrazumijeva suučesništvo u cjelokupnom razvoju učenika. Dakle, nastavnikov zadatak je osposobiti učenika za život i rješavanje određenih zadataka (problema), ali i pružati pomoć u osobnom razvoju učenika. Mora biti svjestan da je razvoj učenika povjeren njemu te da ima veliku ulogu u razvoju pojedinca i društva. Profesionalizacija nastavnika širi svoj kontekst i na suradnički rad. Suvremeni okviri obrazovanja definiraju nastavnika kao voditelja tima koji ima zadatak usmjeravati, poticati voditi. Vođenjem učenika do njegove spoznaje, važan je zadatak nastavnika u oblikovanju budućega funkcionalnoga člana društva. Profesionalni okviri izlaze iz sfere izoliranoga nastavnika - individualca. Profesionalni okviri nalažu mu da mora biti aktivan u radu s učenicima. To podrazumijeva i dijalog s ostalim suradnicima u učenju i drugim nastavnicima, ali i odgojnom partnerstvu s roditeljima. Odgoj i obrazovanje budućega funkcionalnoga člana društva zavisi i o intenzitetu suradnje s ostalim članovima procesa obrazovanja i odgoja. Stalan dijalog roditelja i nastavnika omogućava rješavanje problema u trenutku kada se oni dogode i zajedničko nalaženje rješenja za dobrobit učenika.

Nastavnik suvremene škole u profesionalnim okvirima nije više izolirani pojedinac već kritičan istraživač odgoja i obrazovanja. To podrazumijeva da u vlastitom radu primjenjuje refleksivnost i samoanalizu postignuća u radu s učenicima. Provjera kvalitete vlastitoga rada podrazumijeva kritičko praćenje i analiziranje vlastitoga rada u svrhu poboljšanja vlastitih sposobnosti što dovodi do podizanja kvalitete poučavanja i osposobljavanja učenika za daljnji rad i život. Obavljati posao na najbolji mogući način uz maksimalnu iskoristivost vlastitih resursa, to je svrha suvremenog profesionalizma nastavnika.

Profesionalizam je nova kompetencija učitelja i nastavnika koja pred njih stavlja potpuno novu koncepciju zadataka usmjerenih doživotnom obrazovanju učenika. Prema Sučević, Cvjetićanin, Sakač (2011.) nove uloge nastavnika, koje slijede put europske strukture kvalitete osnovnoga obrazovanja, su sljedeće:

Nastavnik profesionalac prema zahtjevima profesionalizacije, treba imati sveobuhvatnu bazu znanja o nastavi i učenju što je potkrijepljeno znanstveno-istraživačkim spoznajama, zatim

bogat repertoar praktičnih postupaka u nastavi. Nastavnik bi trebao biti kritički intelektualac koji radi u korist svojih učenika, zatim, trebao bi biti odgovoran prema zajednici te bi trebao aktivno sudjelovati u rješavanju pedagoških, ali i širih problema. Iz tih razloga, nastavnik bi se konstantno morao stručno usavršavati. Kao kreator okolnosti za ostvarivanje i samoostvarivanje osobnosti učenika u suvremenoj školi, nastavnik treba osiguravati uvjete za maksimalnu aktivnost i samoaktivnost učenika. Treba imati širi izbor mogućih pristupa nastavi i učenju. Da bi postao istraživač u području odgoja i obrazovanja nastavnik bi se trebao oblikovati i kao pedagog, i kao istraživač. On bi trebao biti aktivan, s kritičkim odnosom prema odgoju, obrazovanju i nastavi, angažiran u istraživanjima, otvoren prema inovativnim idejama i pristupima te spreman na unaprjeđivanje procesa nastave. Nastava nije samo tehnička, već je prije svega etička, socijalna djelatnost. Nastavnik ima zadatak da obrazovanje stavi u funkciju društva i time stvori buduće funkcionalne članove društva, sposobne nositi se s društvenim zahtjevima i zadacima.

Profesionalizam, ne znači samo znati posao, nego i podrazumijeva obavljati ga na najbolji način. "Razlika između profesionalca i neprofesionalca nije isključivo u samostalnosti u radu. Najvažnije je da profesionalca zanima kvaliteta. Njihov rad je kvalitetan, a ako rukovode drugima ili ih poučavaju, važno im je da kvalitetno rade." (Sučević, Cvjetičanin, Sakač, 2011.).

4. Učeničke kompetencije

Prema Tot (2010.) „razvoj učeničkih kompetencija i poučavanje nisu u suprotnosti. Na rezultate, uz učenika i niza objektivnih determinanti (npr. nastavni sadržaj, udžbenici, nastavni prostor), utječe i nastavnik.“ Vrlo je važno da učenik sudjeluje u aktivnostima nastave i učenja jer s nadgledanjem kognitivnoga procesa i upravljanjem vlastitoga učenja razvija kompetencije.

Radi se pomak s transfera znanja na razvoj kompetencija kao cilja obrazovanja, tj. ključna je usmjerenost na učenička postignuća, odnosno kompetencije koje treba steći nakon određenih godina obrazovanja. „Zahtjevi koji su stavljeni pred suvremene učitelje i učenike odnose se na dobro razvijene vještine komuniciranja (čitanje, pisanje, usmeno izražavanje, slušanje), sposobnost za samostalno učenje, društvenost (etičnost, pozitivni stavovi, odgovornost), sposobnost rada u timu, sposobnost prilagodbe novim okolnostima, sposobnost promišljanja (rješavanje problema; kritičke, logičke, numeričke vještine), sposobnost pretraživanja i vrednovanja informacija (znanje o tome gdje pronaći i kako obraditi informacije)“ (Tot, 2010.).

Tot (2010.) navodi kako po preporuci Europskog parlamenta postoji osam ključnih kompetencija koje se smatraju jednako važnima, a mnoge se preklapaju i isprepleću. Prema Eurydice izvješće-Razvijanje ključnih kompetencija u europskim školama (2012.), kompetencije su sljedeće:

Komunikacija na materinskom jeziku se odnosi na sposobnost izražavanja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u govornom i pisanom obliku, te sposobnost kreativne jezične interakcije. Također, treba biti svjestan djelovanja jezika na druge, te ga koristiti na pozitivan i socijalno odgovoran način. Materinski jezik je osnova komunikacije. Putem materinskoga jezika, svaka osoba može izražavati pojmovno činjenično stanje svojih misli i emocija. Iznimno važna kompetencija svakoga učenika trebala bi biti kritičko kreativno razmišljanje koje je moguće izraziti upravo putem sposobnosti kreativne jezične interakcije na materinskom jeziku. Izražavajući svoje stavove i misli svaki učenik je u mogućnosti sudjelovati u socijalnoj zajednici na socijalno odgovoran način. Komunikacija i jezične mogućnosti otvaraju mu spoznaje preko literature i sadržaja na materinskom jeziku. Sposobnost izražavanja je iznimno važna za suvremenu školu i postizanje kvalitetnoga obrazovanja. Kroz izražavanje učenik uči o sebi samome i socijalnoj okolini, o preprekama i mogućnostima rješivosti nekog problema. Materinski jezik u socijalnom aspektu služi kao sredstvo povezivanja s ljudima istoga govornoga područja pri čemu se stvara skupina unutar koje postoje potrebe za podjelom uloga te razvojem strategije suživota i tolerancije. Kontekst kvalitetne naobrazbe u suvremenoj školi upravo polazi od osposobljenosti učenika za socijalnu zajednicu, za primjenu stečenih znanja u školi za život i rad u zajednici.

Komunikacija na stranom jeziku odnosi se na iste sposobnosti komunikacija na materinome jeziku. U cjeloživotnom učenju pojedinac treba naučiti jezike i neformalnim učenjem, treba biti zainteresiran za druge jezike, te interkulturalnu komunikaciju. Značajna je sastavnica ove kompetencije razvijanje vještina međukulturnoga razumijevanja. Komunikacija na stranom jeziku proširuje socijalni kontekst. Dostupnost sadržaja kojima učenik može regulirati svoje učenje i kritički promisliti istinitost i svrhovitost zavisi i o komunikaciji na stranom jeziku. Mogućnost povezivanja i učenja o nekom drugom kulturološkom kontekstu, moguće je poznavanjem stranoga jezika. Kako je cilj društveno uvjetovanih promjena usmjerenje na proces cjeloživotnog učenja, poznavanje stranoga jezika u smislu komunikacije otvara nova vrata za učenje i spoznavanja svijeta i ljudi oko sebe u nekom drugom kulturološkom kontekstu.

Matematička kompetencija te kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji odnosi se na osposobljenost učenika za razvijanje i primjenu matematičkoga mišljenja u rješavanju problema u nizu različitih svakodnevnih situacija. Definicija kompetencija u prirodnim znanostima odnosi se na osposobljenost za uporabu znanja i metodologije kojima se objašnjava svijet prirode radi postavljanja pitanja i zaključivanja zasnovanih na dokazima. Tehnološka kompetencija se odnosi na primjenu prirodoslovnoga znanja i metodologije kao odgovor na ljudske potrebe i želje. Kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji uključuju i razumijevanje promjena uzrokovanih ljudskom djelatnošću te odgovornost pojedinca kao građanina.

Matematička kompetencija upravo donosi sposobnost apstraktnoga razmišljanja što je preduvjet kreativnoga stvaranja. Mogućnosti matematičkog razmišljanja odnose se na razvijanje algoritamskih struktura rješavanja problema. Matematičkom indukcijom učenik može nastali problem razlomiti na dijelove i postepeno ih rješavati prije nego dođe do cjeline rješenja problema. Dakle, učenik prepoznaje i prenosi generalizirani obrazac rješavanja problema čime se ističe njegova kreativnost u pristupu rješavanja istoga problema. Osim strogo matematičkog modela razmišljanja, ova kompetencija nudi i razumijevanje na temelju veze uzrok-posljedica čime u ljudskoj djelatnosti učenik može lakše shvatiti pojam odgovornosti pojedinca kao dionika zajednice.

Digitalna kompetencija odnosi se na sigurnu i kritičku upotrebu informacijsko-komunikacijske tehnologije za rad u osobnomu i društvenomu životu te u komunikaciji. Njezini su ključni elementi osnovne informacijsko-komunikacijske vještine i sposobnosti: upotreba računala za pronalaženje, procjenu, pohranjivanje, stvaranje, prikazivanje i razmjenu informacija te razvijanje suradničkih mreža putem interneta.

Iznimno važna kompetencija u suvremenoj školi je svakako informacijsko-komunikacijske sposobnosti. Budući da većina komunikacije upravo prolazi internetom i internetske servise važno je poznavati tehnologiju i tehnološke mogućnosti. Osim pohranjivanja, razmjene i prikazivanje podataka na internetu učenik prije svega uči kako doći do tih podataka; dakle razumije kako pronaći kvalitetan i vjerodostojan podatak. Iznimno je važno da učenik zna pretraživati podatke i prepoznati te upotrijebiti pravi podatak za pravu svrhu.

Kompetencija učenja, odnosno učenje kako učiti, predstavlja osposobljenost za proces učenja i ustrajnost u učenju, organiziranje vlastitoga učenja, uključujući učinkovito upravljanje vremenom i informacijama kako individualno, tako i pri učenju u skupini.

Potrebno je znati vlastite, preferirane strategije učenja, jake i slabe strane svojih vještina te traženje pomoći i savjeta za njezino savladavanje.

Razvijanje kompetencije učenja nosi sa sobom mogućnosti prepoznavanja vlastitih obrazaca učenja. Pri tome učenik postaje svjestan vlastitih metoda učenja što mu može pomoći u poboljšanju samog učenja ili otklanjanju problema prilikom učenja. Suvremena škola bi prije svega trebala učiti svakoga učenika kako učiti. Upravo tim principom učenik bi ponaosob mogao spoznati svoj „modus operandi,“ odnosno način i stil učenja koji će mu donijeti željeni rezultat. Stvaranje svjesnosti o samome sebi i o tome kako nešto radim važno je za postizanje uspjeha i proširivanje spoznaja i znanja.

Društvene i građanske kompetencije odnose se na osposobljenost za odgovorno ponašanje, pozitivan i tolerantan odnos prema drugima, međuljudsku i međukulturnu suradnju, uzajamno pomaganje i prihvaćanje različitosti. Potom na samopouzdanje, poštovanje drugih i samopoštovanje, te na osposobljenost za učinkovito sudjelovanje u razvoju demokratskih odnosa u školi, zajednici i društvu, te djelovanje na načelima pravednosti i mirotvorstva.

Odgovorno ponašanje, okosnica je za društveno ophođenje. Preuzeti odgovornost znači i snositi posljedice svojih postupaka. Razvoj društvenih vještina i odgovorno poduzimanje akcija učenika priprema za realan stvaran život u zajednici. Razvijanjem osjećaja osobne odgovornosti, učenik razvija i tolerantan odnos prema drugima i spreman je prihvatiti društvene različitosti. Upravo to vodi do uzajamnoga pomaganja i suradnje te socijalnoga ponašanja. Društvena i građanska kompetencija u suvremenoj školi predstavljaju važan element za izgradnju samopouzdanja i razvijanje načela pravednosti i pacifizma.

Smisao za inicijativu i poduzetništvo uključuje stvaralaštvo, inovativnost i spremnost na preuzimanje rizika te sposobnost planiranja i vođenja projekata radi ostvarivanja ciljeva, odnosi se na sposobnost pojedinca da ideje pretvori u djelo. Temelj je za vođenje svakodnevnoga, profesionalnoga i društvenoga života pojedinca.

Stvaralaštvo podrazumijeva osobnu kreativnost, ali i kritičnost te samokritičnost. Te osobine vode prema inovativnosti i spremnosti na društvene rizike i rizične situacije. Učenik tim putem razvija samopozdanje, ali i sposobnosti vođenja i timskoga rada. Poduzetništvo

uključuje sposobnosti planiranja i sposobnost prepoznavanja prilike što je izuzetno važno u svijetu današnjice kakvu poznajemo.

Kulturalna senzibilizacija i izražavanje odnosi se na svijest o važnosti stvaralačkoga izražavanja ideja, iskustva i emocija u nizu umjetnosti i medija, uključujući glazbu, ples, kazališnu, književnu i vizualnu umjetnost. Također, uključuje poznavanje i svijest o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu.

Zato što se u školi često ne procjenjuju varijable koje su važne za snalaženje u radnom procesu u živote, ove kompetencije su nada za „razbijanje“ tradicionalne „škole pamćenja“. To su prepoznali i u Europskoj uniji pa su i definirali ovih osam ključnih kompetencija koje bi svaki učenik trebao steći u suvremenoj školi jer bi ga takve kompetencije osposobile za društveno i javno djelovanje, ali i kao okosnica za daljnje učenje i usvajanje novih spoznaja. Spomenute kompetencije slojevito omogućavaju svestran razvoj učenika i pripremaju ga za proces cjeloživotnoga učenja. Naravno, navedene kompetencije je potrebno što bolje integrirati u školske programe, da bi učenici stekli naviku cjeloživotnog učenja, ne samo do kraja obveznog školovanja, nego obnavljanja znanja i vještina čitavoga života. „Dokle god budemo definirali obrazovanje kao naučeno znanje – definicijom koja je zastarjela otkad su knjige pojeftinile i postale dostupne – nećemo moći poboljšati školske rezultate. Uporabom ove definicije u zadnjih 50 godina nije došlo do nekog mjerljiva poboljšanja, bez obzira na to kako mjerili školski uspjeh“ (Glasser, 2001.:55).

Vrlo je važno reducirati obrazovanje. Glasser (2001.) naglašava kako se treba okrenuti novoj definiciji, da obrazovanje treba biti primjena i unaprjeđivanje znanja. Učenici troše i do 80 % svojih napora na stjecanje znanja i pamćenje činjenica koje će ubrzo zaboraviti ili rijetko upotrijebiti izvan škole. Spomenute kompetencije prema Eurydice izvješće (2012.) potrebno je što prije integrirati u školske programe suvremene škole. Stvaranjem kompetentnih učenika, povećao bi se obrazovni, ali i društveni uspjeh i standard.

5. Zaključak

Kao što navodi Strugar (1993.) „Učitelj je, prije svega, ličnost koja posjeduje osobne i pedagoške osobine. One na specifičan način određuju rad, djelovanje i odnos prema učenicima i suradnicima. O njima ovisi i učinkovitost obrazovanja“ (Strugar, 1993.: 7).

Posebno je važna rečenica „O njima ovisi i učinkovitost obrazovanja.“. Prema tome nastavnik treba razvijati potrebne kompetencije kojima će omogućiti razvoj pojedinca za rad u zajednici i

rad za zajednicu. Potrebna znanja o ljudskom rastu i razvoju te potrebna znanja specifičnoga područja poučavanja, jedna su od važnih kompetencija nastavičke profesije. Stalni razvoj vlastite učinkovitosti nastavnik postiže razvijajući kompetencije shode zahtjevima suvremenog društva: korištenje i uvođenje ICT-a u nastavu, integracija obrazovnih sadržaj, timski rad i partnerstvo s drugim nastavnicima stručnim suradnicima i odgojno partnerstvo s roditeljima. Uvažiti individualna obilježja svakog učenika, čini se kao nemogući zadatak nastavnika. No, uvažavanjem individualnih potreba učenika, nastavnik pridonosi cjelokupnom razvoju njegove ličnosti u skladu s njegovim mogućnostima i osobnim karakteristikama. Zahtjevan put u oblikovanju osobnosti učenika i osposobljavanja za rad, prolazi i kroz kompetencije učenika. Naime, nastavnikove kompetencije dovode do razvoja učenikovih kompetencija, posebice društvene i građanske kompetencije, smisao za inicijativu i kompetencija učenja. Ukoliko je nastavnik dovoljno kompetentan u radu s učenicima, postoji i garancija razvoja učeničkih kompetencija. Spremnost svakog učenika na suživot s drugim učenikom ili članom zajednice različitih individualnih obilježja, različitih stavova i mišljenja, dokazuje uspješnost razvoja pojedine kompetencije. Jedna od ključnih kompetencija za postizanje kvalitetnoga obrazovanja je učiti kako učiti. Nastavnikov mentorski pristup vođenja i usmjeravanja potiče stvaranje kritičnoga i stvaralačkoga rada čime učenik uspijeva regulirati svoje učenje i prepoznati svoje propuste. Profesionalizam nastavnika ogleda se u razvoju prepoznavanju vlastitih prednosti, nedostataka i stvarnih mogućnosti za daljnje napredovanje i razvitak vlastite profesionalne kompetentnosti usklađene s dinamičnim i složenim zahtjevima vremena u kojem živimo i svih neizvjesnosti koje slijede u budućnosti. Razina stručnoga znanja iz predmetnoga područja, važan je početak za rad s učenicima, ali opet nedovoljna opcija za oblikovanje osobnosti sposobne na društveni suživot i suočavanje s problemima društva. Razvoj postojećih kompetencija nije kraj već početak utrke s promjenjivim zahtjevima suvremene škole.

„Kompetentnost je srž svakog uspjeha i svakog osjećaja radosti, bez obzira na to čime se bavili u životu. To bi trebala biti najveća vrijednost naših škola. Trebamo poduzeti ozbiljne napore kako bismo učenicima pomogli da ostvare zadovoljavajuću razinu, umjesto onog što sad činimo...“ (Glasser, 2001.:69).

Literatura

1. European Commission: Education and Culture (2005.). *Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications*. Dostupno 17.01.2018. na http://domus.srce.hr/iuoun/images/dokumenti/dokumenti170209/principles_en.pdf
2. Green, P. C. (1999.) *Building robust competences: Linking human resource systems to organizational strategies*, San Francisco
3. Glasser W (2001.) *Svaki učenik može uspjeti*. Zagreb:Alinea.
4. Popić B (s.a.) *Instrumentarij za vrednovanje i samovrednovanje kvalitete rada osnovne škole*. Dostupno 17.01.2018. na [http://aposo.gov.ba/DWNLD/2011_2012/vrednovanje%20i%20samovrednovanje%20osnovnih%20skola/Instrumentarij_za_\(samo\)vrednovanje_CRO.pdf](http://aposo.gov.ba/DWNLD/2011_2012/vrednovanje%20i%20samovrednovanje%20osnovnih%20skola/Instrumentarij_za_(samo)vrednovanje_CRO.pdf)
5. Razdevšek-Pučko C (2005.) *Kakvog učitelja/ nastavnika treba (očekuje) škola danas (i sutra)?*. Dostupno 17.01.2018. na http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/kompetence-uciteljev-slo-hrv-t07.pdf
6. Strugar V (1993.) *Biti učitelj*. Zagreb: HPKZ.
7. Sučević V, Cvjetičanin S, Sakač M (2011.) *Obrazovanje nastavnika i učitelja u europskom konceptu kvalitete obrazovanja zasnovanom na kompetencijama*. Dostupno 17.01.2018. na <http://hrcak.srce.hr/71621>
8. Tot D (2010) *Učeničke kompetencije i suvremena nastava*. Dostupno 17.01.2018. na <http://hrcak.srce.hr/59600>
9. Vizek Vidović V (2009) *Kompetencije i kompetencijski profili u učiteljskoj i nastavničkoj profesiji*. Planiranje kurikuluma usmjerenoga na kompetencije u obrazovanju učitelja i nastavnika. Dostupno 17.01.2018. na <http://domus.srce.hr/iuoun/UPraVO/Vizek-prijelom.pdf>
10. Woodruffe, C. (1992.) *What is meant by competency?* New York: McGraw-Hill
11. Warr, P. & Conner, M. (1992.). *Job Competence and Cognition*. Research in Organizational Behavior
12. Eurydice Izvješće (2012.)-Razvijanje ključnih kompetencija u europskim školama Dostupno 17.5.2018. na http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/145HR.pdf